

Lydia Medland: VAE koncesijos sutartis pažeidžia tarptautinę teisę (1)

2012-11-24, 14:05 Audra Čepkauskaitė, LRT Klasikos laida „Žmonės ir idėjos“, LRT.lt

Patinka

Būk pirmas iš draugų, kuriam tai patinka.

0

Tarptautinė žmogaus teisių organizacija „Access Info Europe“ (liet. „Informacijos prieinamumas Europoje“) griežtai kritikuoja atominės elektrinės koncesijos sutarties numatomas konfidencialumo išlygas kaip pažeidžiančias tarptautinę teisę bei Lietuvos įstatymus.

Kelių šimtų informacijos laisvės ekspertų tinklą beveik visose pasaulio valstybėse turinčios organizacijos vertinimu, sutartyje iš anksto numatomas teisės į informaciją ribojimas gali slopinti būtiną viešą diskusiją apie atominę energetiką.

„Access Info Europe“ ekspertė Lydia Medland dalyvavo lapkričio 22 d. „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (TILS) surengtoje viešoje diskusijoje apie Visagino atominės elektrinės (VAE) projekto skaidrumą.

„Jeigu ši sutartis nekeičia Lietuvos informacijos prieinamumo įstatymų, tai ji – melagingas pažadas Hitachi korporacijai. Netgi jeigu taip, susitarimas yra pavojingas ir nepriimtinas bandymas riboti visuomenės teisę žinoti“, – kalbėjo L. Medland diskusijoje atsakydama į UAB „VAE“ teisininko dr. Herkaus Gabarto bei buvusio UAB „NDX energija“ teisinio patarėjo vykdant bendrovės „LEO LT“ steigimo sandorį, buvusio AB „LEO LT“ tarybos nario Viliaus Bernatono argumentus, esą konfidencialumo išlyga tik tikslina tai, ką „nepakankamai apibrėžia įstatymai“ ir jokios grėsmės informacijos laisvei nekelia.

Kodėl domitės koncesijos sutartimi?

Mums įdomu, nes tai pirmas kartas, kai matome, jog sutartyje kas nors bandytų įrašyti, kad joks prašymas suteikti informaciją nebus įgyvendintas. Esame matę ilgų konfidencialumo išlygų, esame matę, kaip bandoma perdėti naudoti komercinės paslapties išimtį, tačiau išankstinė sąlyga, kuri sako, kad informacija nebus teikiama pagal teisės į informaciją įstatymus, yra labai pavojinga. Esu girdėjęs, jog toks atvejis yra buvęs JAV, kur buvo bandoma iš anksto apriboti skaidrumą viename projekte susijusiame su ežero vandeniu, bet tas projektas nebuvo įgyvendintas.

Lietuvos atveju susiduriame su teisės į informaciją ribų gynimu. Kiekvienas piliečių prašymas teikti informaciją turi būti svarstomas, ir jį turi būti atsakoma. Gali būti, kad informacija, kurios kas nors prašo, yra kieno nors komercinė paslaptis, bet gal ir ne, ir jeigu ne (o informacijos, susijusios su atominės projektu, bus daug), tai ta informacija turi būti prašančiajam suteikta, nes jeigu informacija neprieinama, tai nebus informacija paremtos viešos diskusijos.

Europos žmogaus teisių teismas (EŽTT) yra nustatęs, kad jeigu teisė į informaciją sudaro galimybes viešai diskutuoti, tai ta teisė yra stipresnė <http://merlin.obs.coe.int/iris/2009/7/article1>. Turime užtikrinti, kad sprendimai, kuriuos EŽTT priima, būtų gerbiami valstybės lygiu, ir kad niekur pasaulyje neatsirastų blogų praktikų, siekiančių blokuoti visuomenės teisę į informaciją.

Labai džiugu matyti, kad žurnalistai ir pilietinė visuomenė [Lietuvoje] domisi informacijos prieinamumu. Manau, atominės klausimas padeda žmonėms geriau suprasti skaidrumo svarbą, o tai svarbu ne tik su atominė energetika susijusiuose projektuose.

Jūsų organizacija neseniai pralaimėjo teismą Ispanijoje. Kas įvyko?

Organizacijos „Access Info Europe“ veiklos sritis – informacijos prieinamumas visuomenei visoje Europoje. Mūsų biuras įsikūręs Ispanijoje. Ten daug problemų dėl visuomenės teisės į informaciją ir informacijos prieinamumo, nes Ispanija yra didžiausia Europos valstybė be jokių teisė į informaciją reglamentuojančių įstatymų.

Ką tai reiškia? Galite kreiptis į institucijas ir prašyti oficialios informacijos, galite rašyti laiškus Vyriausybei ir sakyti – prašau, papasakokite man, ką jūs nuveikėte tam tikroje srityje, arba rašyti – prašau, atsiųskite man tam tikrą dokumentą. Tačiau nėra jokio įstatymo, kuris gintų jūsų teisę gauti tą informaciją ir neleistų jiems tos informacijos neteikti. Jeigu prašomos informacijos negaunate, nėra jokio būdo, kaip ir kam dėl to skųstis, galite kreiptis tik į teismą.

„Access Info Europe“ kreipėsi į Ispanijos vyriausybę (2007 m. – red.past.) prašydama informacijos, kas padaryta įgyvendinant Jungtinių Tautų (JT) Konvenciją prieš korupciją bei Tarptautinės ekonominio

bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) Kyšininkavimo prevencijos Konvenciją.

Vyriausybės atsakymas buvo – ne, mes jums nieko nesakysime, ir jūs neturite teisės to klausinėti.

Kadangi mūsų darbas – siekti, jog visuomenė turėtų teisę į informaciją, kreipėmės į teismą sakydami, jog mums reikia šios informacijos iš Vyriausybės. Teismas pasakė – ne.

Kreipėmės į Aukščiausiąjį teismą. Ispanijos Aukščiausiasis teismas pasakė: ne, tos informacijos jūs negausite, be to, turite sumokėti vyriausybei 3000 EUR.

Taip ir baigėsi – turime sumokėti 3000 EUR už tai, kad paklausėme.

Ketiname kreiptis į Konstitucinį teismą (KT), jeigu ir KT pasakys mums „ne“, kreipsimės į EŽTT. Gali būti labai įdomu, nes jeigu EŽTT pasakytų, kad mes turime teisę į informaciją, Ispanijai gali tekti tokį sprendimą gerbti.

Kaip skiriasi piliečių galimybės gauti informaciją ir dokumentus iš valdžios institucijų Europos šalyse?

Sprendžiant, kokios vyriausybės Europoje suteikia geriausią prieinamumą prie informacijos savo piliečiams, priklausys nuo to, ką vertinsime – ar įstatymus, ar praktinį jų įgyvendinimą.

Jeigu žiūrėsime į įstatymus, geriausia situacija Pietryčių Europos šalyse, pavyzdžiui, Kroatijoje, Slovėnijoje. Perėjusios į demokratiją tų šalių visuomenės tikrai vertina savo teisę į informaciją, todėl ši teisė yra viena esminių jų demokratinėse struktūrose.

Jeigu Slovėnijoje institucija nesuteikia piliečiui informacijos, kurios jis prašo, tas pareigūnas, kuris informacijos nesuteikė, gali būti nubaustas. Sankcijos čia daug griežtesnės, nei kitur. Tose šalyse, pavyzdžiui, Serbijoje, Slovėnijoje, Kroatijoje, Makedonijoje teisė žinoti aktyviai veikia, nes piliečiai labai gerai supranta savo teisę ir ją naudojami. Žurnalistai ta teise taip pat naudojami nuolat.

Tai nereiškia, kad tų šalių Vyriausybės yra nekorumpuotos, ar kad viskas ten puiku. Tai reiškia, kad būtent ši teisė yra veikianti.

Jei kalbėsime apie Europos valstybes, kurios turi geras teises į informaciją tradicijas, tai pirmoji pasaulyje teisė į informaciją įstatymą priėmė Švedija (1766 m. – red. past.). Ten ši teisė labai praktikuojama. Tas pats ir kitose Šiaurės šalyse – Danijoje, Suomijoje, Norvegijoje. Jų įstatymai senesni, popieriuje jie neatrodo labai įspūdingi, tačiau praktiškai šiose valstybėse valdžios struktūros yra daug atviresnės nei kitur.

Galite paskambinti jiems ir paklausti, kaip gauti informaciją vienu ar kitu klausimu, jie sakys - parašykite elektroninį laišką va šitam žmogui, ir atsakymą gausite labai greitai. Šiaurės šalyse veikia atvira valdžia.

Tačiau Vokietijoje valdžios institucijų požiūris kitoks?

Visi mano, kad Vakarų Europoje, pavyzdžiui, Prancūzijoje, Anglijoje ar Vokietijoje viskas demokratiška, viskas ten esą gerai, ir niekam nereikia kovoti dėl skaidrumo.

Deja, dėl skaidrumo kovoti ten reikia, nes kitaip nieko negausi. Tose šalyse dar tik labai neseniai prasidėjo judėjimas dėl informacijos prieinamumo, ir tai neįvyko taip natūraliai, kaip Šiaurės Europoje, kurioje teisė į informaciją atėjo kartu su žodžio laisve.

Pavyzdžiui, informacijos prieinamumo įstatymas Jungtinėje Karalystėje priimtas 2000 m., įsigaliojo 2005 m., panašiai ir Vokietijoje bei Šveicarijoje. Tose valstybėse labai dažna problema, kad žmonės nežino, jog jie turi teisę gauti informaciją. Piliečiai savo teise nesinaudoja.

Sistema ten organizuota, esu prašiusi informacijos iš Vokietijos, Airijos, Šveicarijos institucijų, jie gana gerai atsako, tačiau visuomenėje nėra aiškaus šios teisės supratimo – tokio, koks yra Šiaurės arba Pietryčių Europoje.

Jungtinėje karalystėje teisė į informaciją veikia gana gerai, nes ten dvidešimt metų vyko kampanija už šią teisę, žmonės ją geriau žino ir naudoja. Valdžia Austrijoje ir Vokietijoje yra tradiciškai uždaresnė.

Viskas, ką dabar kalbu, yra gana bendri pasvarstymai. Nėra buvę pasaulinio patikrinimo, kaip praktiškai veikia teisė į informaciją. Niekas nepasiuntė šimto klausimų visoms pasaulio vyriausybėms ir nepatikrino, kurios atsakė greičiausiai ir išsamiausiai. Mes galime papasakoti tik apie savo organizacijos patirtį.

Tikrai labai bloga padėtis Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Prancūzijoje. Ten ši teisė labai blogai įgyvendinama praktiškai, nes valstybės pareigūnai yra linkę manyti, kad jie yra „aukščiau“ nei piliečiai.

Valdžios atstovai ten mano, kad jeigu jie suteiks informacijos piliečiams, tai padarys jiems malonę. Ne, tai ne malonė, tai mano teisė. Ten mes turime dirbti atsižvelgdami į kontekstą ir aiškinti institucijų atstovams, kad informacijos prieinamumas yra svarbi piliečio teisė. Aš nenoriu, kad suteiktumėte man informacijos ar dokumentą todėl, kas esu Jūsų draugas, ar dėl to, kad Jūs esate malonus, Jūs turite suteikti informaciją, nes aš esu pilietis, ir tai mano teisė.

O Baltijos valstybės?

Lietuvos įstatymai nėra ypatingai geri, bet praktiškai valstybės informacijos ir duomenų prieinamumas nėra blogas, bent jau tokia mūsų organizacijos patirtis. Manau, kad sistema veikia gana gerai.

Vertinant informacijos prieinamumą Lietuva Europoje atrodo vidutiniškai. Esu tyrusi trisdešimt valstybių, Lietuvos institucijos atsakė į pusę klausimų, Estija ir Latvija panašiai.

Neišskirčiau Baltijos valstybių kaip geros praktikos pavyzdžių, bet nepasakyčiau, kad jos blogiausios.

Jūs turite, kaip ir kitose Vakarų Europos šalyse, tikrai kovoti, kad visuomenės teisė į informaciją būtų įgyvendinama. Čia reikia ją ginti visą laiką, nes nėra taip, kad galėtumėte sėdėti ir ramiai laukti, kol vyriausybė jums atsakys. Ne, turite kovoti dėl skaidrumo ir dėl informacijos prieinamumo.

Jeigu valdžios institucijos duos dalį informacijos, kurios prašoma, piliečiai turi būti atkaklūs ir sakyti, kad jie turi teisę į visą informaciją, kad be šitos informacijos mes negalėsime viešai diskutuoti apie svarbius klausimus, kad negalėdami sužinoti informacijos, mes negalėsime reikalauti atsakomybės iš valdžios už tai, ką ji veikė su mūsų pinigais.

Juk jeigu nežinai, kaip valdžia išleido tavo pinigus, jeigu neturi teisės paklausti, tai tau lieka labai mažai galimybių praktikuoti žodžio laisvę. Kartais mes tai pamirštame, ar kalbėsime apie Lietuvą, Prancūziją, ar Airiją. Turime tai prisiminti, priešingu atveju, mus vis stebins dideli korupcijos skandalai. Reikalaudami informacijos turime būti atkaklūs.

Ten, kur informacijos laisvės tradicija dar tik formuojasi, visuomenei reikalingas švietimas ir parama. Bulgarioje veikia stipri nevyriausybinių organizacijų „Access to information programme“ (liet. „Informacijos prieinamumo programa“), teikianti teisinę pagalbą piliečiams bei nevyriausybiniams organizacijoms ir stebinti, kaip institucijos įgyvendina visuomenės teisę gauti informaciją ir dokumentus. Ar pavyko sukurti teisę į informaciją ginančių organizacijų tinklą Europoje?

Nesiekiamo įkurti savo organizacijos padalinių kitose Europos šalyse, norime turėti stiprius ryšius su jau veikiančiomis organizacijomis, kad geriau suprastume, kas vyksta, ir gintume teisę žinoti visoje Europoje. Kuriname stiprų tinklą.

Mums nėra svarbu, kaip vadinasi organizacijos, Tarptautinis skaidrumas, Pilietinių laisvių sąjunga, ar dar kaip, jeigu žmonės dirba dėl žmonių teisės žinoti, ir dirba gerai, mes dirbame kartu.

Lietuvoje teisę į informaciją apibrėžiantys įstatymai – Visuomenės informavimo įstatymas bei Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų įstatymas garantuoja kiekvienam asmeniui teisę gauti viešą informaciją bei oficialių dokumentų kopijas iš šių institucijų bei „kitų biudžetinių įstaigų“. Tačiau dalį viešųjų paslaugų visuomenei dabar teikia privačios įmonės. Be to, dalies valstybės ar savivaldybių įmonių struktūra yra kaip verslo įmonių, akcinių, o kartais ir uždarytų akcinių bendrovių. Kai jų prašai informacijos, atsakoma – „čia konfidencialu, be to, mes pinigus gauname ne iš biudžeto, todėl neprivalome teikti informacijos“. Ką turi daryti visuomenė ir žurnalistai – siekti, kad įstatymai būtų taisomi atsižvelgiant į pasikeitusias sąlygas, ar kad dabartiniai įstatymai būtų plačiau interpretuojami pirmenybę suteikiant visuomenės interesui?

Tai ne tik Lietuvos ar tik Europos, bet viso pasaulio problema. Vis daugiau viešųjų paslaugų yra perduodamos privačioms struktūroms. Tokia tikrovė. Ir tai viena iš priežasčių, kodėl turime būti atkaklūs kovodami dėl savo teisės žinoti.

Daugelis teisės į informaciją ekspertų pasaulyje pasakytų – jeigu tai viešąsias paslaugas teikianti įmonė, pavyzdžiui, vandens tiekėjas, jeigu daugiau nei pusė akcijų priklauso valstybei, mes, piliečiai, turime teisę į informaciją.

Informacijos prieinamumo įstatymas turi garantuoti teisę į visą informaciją, kurią turi valdžios institucijos, todėl galbūt verta reikalauti informacijos iš įmonių remiantis egzistuojančiais įstatymais ir skundžiant įmones, kai jos atsisako informaciją teikti. Reikia siekti, jog komercinių interesų išlygos nebūtų taikomos pernelyg plačiai

Reikia bendrauti Europos sąjungos lygiu su tomis šalimis, kuriose yra daugiau patirties kaip tvarkytis su valstybei priklausančių įmonių komerciniais interesais, kaip užtikrinti, kad komercinių paslapčių išlygos nebūtų įtvirtinamos be konteksto, ir kad mes neprarastume savo teisės žinoti vien dėl to, jog viešųjų paslaugų privatizacija tęsis.

Nors daugelis viešųjų paslaugų dabar teikiamos privačių kompanijų, tačiau didelė dalis informacijos vis dar valdoma valstybės. Vandeni teikianti arba energetikos įmonė gali būti privati, bet jie teikia ataskaitas ir informaciją valdžios institucijoms, todėl ta informacija turi būti prieinama ir piliečiams.

Koncesijos sutartis Energetikos ministerijos svetainėje: http://www.enmin.lt/lt/naujienos/KS_LT_final.pdf

Interviu su informacijos laisvės eksperte L. Medland transliuotas LRT Klasikos laidoje „Žmonės ir idėjos“.

VE.lt draugų klubas

 Rašyti komentarą...

Comment using...

Warning: this comments plugin is operating in compatibility mode, but has no posts yet. Consider specifying an explicit 'href' as suggested in the comments plugin documentation to take advantage of all plugin features.

Facebook socialinis įskiepis

